

HÁROMSZÉKI TÉKA

7.

CSEREI FARKAS

A' MAGYAR ÉS SZÉKELY
ASZSZONYOK' TÖRVÉNYE

A sorozatot szerkeszti: Demeter László

A kötet megjelenését támogatta:
Kovászna Megye Tanácsa
RMDSZ és Communitas Alapítvány
Nemzeti Kulturális Alap

CSEREI FARKAS

A' MAGYAR ÉS SZÉKELY ASZSZONYOK' TÖRVÉNYE

A bevezető tanulmányt írta: Nagy Janka Teodóra

A kötetet szerkesztette: Kun-Gazda Gergely
Korrektúra: Kósa Erika
A sorozat borítótervét készítette: Domokos Zsolt
Tördelés: Jakab Mónika

Tortoma Kiadó ©
Nagy Janka Teodóra ©

Tortoma Könyvkiadó, Barót
Alapítva 2006-ban.

A Tortoma Kiadó az 1795-ben alakult
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Tel.: 004 0745 163 415, 004 0367 109 167
e-mail: tortomakiado@gmail.com

Felelős kiadó: Demeter László, a kiadó igazgatója

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CSEREI, FARKAS

A magyar és székely aszszonyok törvénye / Cserei Farkas;
a bevezető tanulmányt írta Nagy Janka Teodóra. - Baraolt: Tortoma, 2023

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-9716-68-7

I. Nagy, Janka Teodóra (introd.)

305

TARTALOM

Nagy Janka Teodóra

Egy 18. századi Törvény-Tudó egybe-szedett írásai a magyar és székely
aszszonyok törvényeiről 12 pontban 7

Jogtörténet, jogi kultúrtörténet és jogi néprajz
határmezsgyéjén 7

Nagyajtai Cserei Farkas (1719–1782) 9

Az udvari tanácsos és az irodalom 18

Nagyajtai Cserei Farkas:

A' magyar és székely aszszonyok' törvénye (1800) 21

Források (szokásjog, törvény, statútum, jogirodalom,
joggyakorlat, jogszokás és jogi néphagyomány) 21

I. Szokásjog- és jogszabálygyűjtemények 21

II. Jogi, történeti és jogfilozófiai szakirodalmak 25

III. A joggyakorlat 28

IV. Jogszokás, jogi népszokás és jogi néphagyomány 29

„...alig lévén nehezebb dolog az emberi Társaságnak
Kormányozásában, mint Törvényt szabni az

Aszszonyoknak...” 36

Összegzés: *A' magyar és székely aszszonyok' törvénye* könyv
jelentősége a művelődés- és társadalomtörténeti, a jogtörténeti,
a jogi kultúrtörténeti és a jogi néprajzi kutatásokban 44

Irodalom 49

Cserei Farkas

A' magyar és székely aszszonyok' törvénye 55

Ajánlás 56

Elöl-járó beszéd 58

ELSŐ RÉSZ. NEMESSÉGEKRŐL, ÉS EGYÉB SZEMELYBÉLI

DOLGAIKRÓL AZ ASZSZONYOKNAK 61

MÁSODIK RÉSZ. AZ ASZSZONYOKNAK

A' JOSZÁGHOZ VALÓ KÖZÖKRŐL, ÉS ABBAN VALÓ

BIRODALMAKNAK MÓDGYÁRÓL 74

HARMADIK RÉSZ. A SZÉKELY FIU-LÉÁNYSÁGRÓL.....	92
NEGYEDIK RÉSZ. A' LÉÁNY NÉGYEDRŐL.....	104
ÖTÖDIK RÉSZ. MIKÉNT PARANTSOLHATNAK JÓSZÁGOKBÓL A' LÉÁNYOK, ÉS MINT BIRHATTYÁK AZT MIG HAJADONOK?.....	109
HATODIK RÉSZ. A' LÉÁNYOKNAK FÉRJHEZ-MENETEKREŐL.....	113
HETEDIK RÉSZ. A' NÁSZ-RUHÁRÓL, VAGY-IS A' PARAFERNOMRÓL.....	120
NYOLTZADIK RÉSZ. A' JEGY-RUHÁRÓL.....	129
KILENTZEDIK RÉSZ. AZ ASZSZONYOKNAK FÉRJEKHEZ VALÓ KÖTELESSÉGEKRŐL.....	139
TIZEDIK RÉSZ. A TESTI VÉTKEKBEN TALÁLTATOTT ASZSZONYOK BÜNTETÉSÉRŐL.....	145
TIZENEGYEDIK RÉSZ. AZ ÖZVEGY ASZSZONYOKRÓL.....	163
TIZENKETTŐDIK RÉSZ. A' VÁROSI ASZSZONYOKRÓL, ÉS LÉÁNYOKRÓL.....	178
Mutató Tábla.....	182
Jegyzetek.....	197
A szerző által hivatkozott források.....	209

Nagy Janka Teodóra

**Egy 18. századi Törvény-Tudó egybe-szedett írásai
a magyar és székely asszonyok törvényeiről 12 pontban**

**Jogtörténet, jogi kultúrtörténet
és jogi néprajz határmezsgyéjén**

Nagyajtai Cserei Farkas (1719–1782) a 18. század második felében íródott és fia, ifj. Cserey Farkas által 1800-ban megjelentetett, *A' magyar és székely asszonyok' törvénye* című könyvének ismételt kiadása – több mint 250 évvel annak megírását követően – különös figyelemre számot tartó vállalkozás. Kézenfekvő, hogy a Tortoma Kiadó részéről a szülőföld főhajtásának tekintsük az erdélyi és a magyar történeti múlt értékeinek újrafelfedezését, de Cserei munkája túlmutat a lokális értékörzésen. Nemcsak művelődés- és tudománytörténeti kuriózum, de az európai kontextusba helyezett, szélesen értelmezett jogtörténet, jogi kultúrtörténet és a közelmúlt új kutatási eredményeivel gazdagodó magyar jogi néprajz rendkívül értékes, továbbá a történet- és nyelvtudomány területét is érintő forrásmunkája.

A művelődés- és tudománytörténet elsősorban a nőnevelés szempontjából tartotta számon Cserei munkáját – annak alapvetően, de nem kizárólagosan jogi vonatkozásait.¹ A jogtörténet ismerte, bár ritkán hivatkozta a nők jogállását a 18. században meghatározó magyar és erdélyi joganyagot (szokásjogot, törvényeket és statútumokat) összefoglaló, feltehetően a 18. század harmadik negyedében íródott, 1800-ban megjelent könyvét.² A 18. századi „Törvény-Tudó” munkája a jogi kultúrtörténeti

¹ PUKÁNSZKY Béla, *A nőnevelés évezredei. Fejezetek a lányok nevelésének történetéből*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2006. 69–72. (A továbbiakban: PUKÁNSZKY 2006.)

² Máday Andor 1913-ban megjelent, a nőket középpontba állító jog- és társadalomtörténeti összegzésében gyakori hivatkozási alap Cserei munkája. Balás Gábor Erdély jogtörténetéről írott monográfiájában a székely örökösödési jog esetében szintén hivatkozik a könyvre, bár Erdély legújabb jogtörténeti összegzésében Cserei Farkasra nem találunk utalást. MÁDAY Andor, *A magyar nő jogai a múltban és jelenben*, Athenaeum, Budapest, 1913. (A továbbiakban: MÁDAY 1913.); BALÁS Gábor, *Erdély jókora jogtörténete 1540–1849 közti kora*, Magyar Jogász Szövetség Állam- és Jogtörténeti Bizottsága, Budapest, 1979.

kutatások szempontjából is figyelemre méltó a magyar és erdélyi asszonyok számára a jogi ismeretterjesztés céljával készült tematikus jogszabálygyűjtemény struktúrája, társadalmi, kulturális, valamint nyelvi kontextusai miatt. A nagy műveltségű jogtudós, a világlátott, ugyanakkor az erdélyi történelem, kultúra területén is otthonosan mozgó Cserei Farkas a vonatkozó joganyagának olvasóközönségével való minél pontosabb, alaposabb megismertetéséhez, értelmezéséhez magától értetődően hívja segítségül „a jog kulturális holdudvarát”: a jog világát meghatározó és értelmező történelmi példákat, kulturális és művelődéstörténeti ismereteket.³ A magyar jogi néprajzi kutatások – a 18. századi európai kutatási előzményekhez képest kissé megkésetten – csak a 19. század második felétől a jogi modernizáció folyamatában felértékelődő jogszokásgyűjtésekhez kapcsolódnak. Cserei a magyar és székely asszonyok jogállását a szokásjog, a törvények, a statútumok, az ítélkezési gyakorlat, valamint a jogszokások és jogi néphagyományok alapján bemutató összefoglalása az 1700-as évek mindössze néhány, nem elsősorban e céllal végzett, de a jogi néprajzot is gazdagító eredményei között helyezhető el.⁴ Cserei Farkast pedig a magyar jogi néprajz nemzetközi kitekintéssel rendelkező, kiváló

201. (A továbbiakban: BALÁS 1979.); VERESS Emőd (szerk.), *Erdély jogtörténete*, Forum Juris, Kolozsvár, 2018. (A továbbiakban: VERESS 2018.)

³ KAJTÁR István, *Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe*, Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2004. 6.; STIPKA István, *A jogi kultúrtörténet Magyarországon* = BÉLI Gábor–KORSÓS NÉ DELACASSE Krisztina–HERGER Csabáné (szerk.), *Ut Juris Ordo Exigit. Ünnepi tanulmányok Kajtár István 65. születésnapja tiszteletére*, Pécs, 2016. 305–312, különösen: 311–312.; (A továbbiakban: BÉLI–KORSÓS NÉ DELACASSE–HERGER 2016.); NAGY Janka Teodóra, *Az európai és a magyar jogi kultúrtörténet olvasatai. Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi értelmezések Kajtár István Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe monográfiájában* = NAGY Janka Teodóra–BÉLI Gábor (szerk.), *A jog kulturális holdudvara: A magyar jogtörténet, jogi kultúrtörténet európai kontextusai*, Budapest, 2022. 136–147.

⁴ Ideértve például a II. József rendelete előkészítései során végzett jogszokásgyűjtéseket vagy Dugonics András az 1700-as évek végén már elkezdett közmondás- és szólásgyűjtésének jogi szövegeit és közmondásait. TÁRKÁNY Szűcs Ernő, *Magyar jogi népszokások*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1981. 13.; Nagy Janka Teodóra, *Bűnök és büntetések Dugonics András: Magyar példabeszédek és jeles mondások című proverbium gyűjteményében (1820)* = BÓDINÉ BELIZNAI Kinga–GOSZTONYI Gergely (szerk.), *Jogtörténeti Parerga III. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 70. születésnapja tiszteletére*, Orac Kiadó, Budapest, 2023. 273–282.; különösen: 273–274.

jogi és történelmi felkészültségű, a magyar szokásokat és hagyományokat ismerő, sőt a folklórt és a népnyelvet is gyakorlattan használó, méltatlanul elfelejtett korai művelőjeként fedezhetjük fel újra és helyezhetjük az őt megillető helyre a jogi néprajz kutatástörténetében.

Nagyajtai Cserei Farkas⁵ (1719–1782)

A Cserei (Cserey) család, ahogyan Nagy Iván fogalmazott,⁶ törzsökös székely család volt, amely a hagyomány szerint az 1396. évi nikápolyi csatában Zsigmond király életét megmentő baróti Cserei Balásra vezette vissza nemessége és az azzal együtt járó birtok eredetét. Címerükben egy páncélos vitéz jobb kezében egy levágott török fejet, a balban pedig három búzakalászt tart – Cserei Balás vitézségén túl a menekülő király éhét csillapító leleményességére is emlékeztetve.⁷

⁵ A különböző írásmódok közül a továbbiakban a Cserei Farkas által használt, illetve a család által elfogadott, a fia által 1800-ban kiadott könyvben is szereplő formát használjuk az idősb megjelölés elhagyásával: Nagyajtai Cserei Farkas. A szakirodalmak esetében megtartottuk a használt hivatkozási formát.

⁶ NAGY Iván, *Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, III. Pest, 1858. 133–141. (A továbbiakban: NAGY I. 1858.)

⁷ A baróti Cserei Balás Nikápolynál szerzett érdemeiről szóló hagyományt többen is kétségbe vonták. Herepei János Fejér Ignácra hivatkozva utalt arra,

A Cserei Balás fia, László által Mátyás királytól 1462-ben Nagylakra nyert adomány⁸ idején a címer kiegészült a pajzs kék mezőjében zöld tér fölött álló vasas vitézzel, akinek jobbáiban továbbra is ott a kard, hegyén a levágott török turbános feje, baljában pedig a három búzakalász. „A paizs tetején álló koronás sisak fölött pánczélos kar könyököl, kivont kard hegyén csalmás törökfejvel. A foszladék jobbról ezüst-kék, balról vörös-kék, a paizsot telamonok gyanánt egyszerűak tartják.”⁹ Az 1913-ban kiadott *Magyarország címeres könyvében* „Cserey de Nagyajta” aláírással közölt címeren már a koronás sisakon is kiemelkedik, megismétlődik a paizson látható alak.¹⁰

hogy a nikápolyi csata évében kelt oklevél három évvel későbbi. HERPEI János, *Apáczai Csere, Nagyajtai Cserei = Irodalomtörténeti Közlemények*, 1958 (62:1.) 55.

⁸ „Balásnak fia volt László, ki Cserei Istvánnak fiával Péterrel a kir. al-lovászmesterrel Mátyás királytól 1462-ben kapja Csanád vármegyében Nagy-Lakot.” Nagy Iván idézi GR. TELEKI József, *Hunyadiak kora Magyarországon*, XI., Pest, Emich Gusztáv Könyvnyomdája, 1855. 26.

⁹ NAGY I. 1858. 133–141.

¹⁰ „Cserey de Nagyajta. 162. T. 1.: Cs. László 1462. évben Nagylakra nyert adományt. – A Magy. Nemz. Zsebkönyv I. 145. lapján és Siebm. W. S. A. 77. t. szintén közlik e család címerét, sisakdiszül azonban páncélos kart törökfejes karddal tüntetnek fel; az általunk bemutatott címeren a sisakon a növekvő paizsalak díszleg, mivel ezen címert fogadta el hitelesen a bécsi csillagkeresztes hölgyrendi iroda 70-1897. sz. alatt a Szentléleki Kozma Irma csillagkeresztes hölgy ősfáján. ... Leszármazást

Cserei Balásnak két fia volt: a Mátyástól 1462-ben Nagylakra adományt nyert László, valamint Máté. Máté fia volt Lukács, unokája Ferenc, dédunokája pedig Pál, aki Cserei Mihály szerint 1566-ban Szigetvárnál esett el.¹¹ Pál testvére Mátyás volt, annak fia Lukács, unokája pedig Cserei János (1635–1666), aki Barótról átköltözött felesége, Henter Margit birtokára Nagy-Ajtára és felvette a nagyajtai előnevet. János fiát, Cserei Miklóst a levéltári források mint Rákóczi György főétekgóját említik 1659-ben. Felesége Költő Margit volt, négy fiuk született: János, aki fogarasi kapitány volt; Farkas, akit I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem pénztárnokaként említettek; György, aki Baróti Katát vette feleségül és Miklós, akiről csak annyit jegyeztek fel a források, hogy elesett Vaskapunál.¹²

Cserei János (1679–1717) fogarasi kapitány fiatalkorában 1668-ig fejedelmi asztalnok volt. Mivel azzal vádolták, hogy Apafi ellenében összejátszott Bélydy Pállal, 1678–1685 között fogva tartották.¹³ Felesége Csiki Cserey Judit volt, Cserei Mihály és Apor Ilona leánya.¹⁴ Cserei János – szerzőnk, id. Cserei Farkas nagyapja – építtette feltehetően még fogarasi várkapitányi éveiben Csíkrákoson a családi kúriát, amely nagyobb szobájának fenyőgerendáján az alábbi felirat volt olvasható: *Hoc opus curavit Joannes Cserei Anno Domini 1672. Lav. Deo Semer. cum S. R. E. sua Juditha Cserei Viesima 4. Mensis May.*¹⁵

lásd: Kempelen III. 103–104.” ALAPI Gyula–DONGÓ Gyárfás Géza–GORZÓ Bertalan et. al. (szerk.), *Magyarország címeres könyve. Liber amorum Hungariae I. (A–C)* Bevezető: Andrassy Gyula gróf, Budapest, 1913. Változatlan újrakiadás: Gróf ANDRÁSSY Gyula, *Magyarország címeres könyve I.*, Onga, 2022. 124. Eredeti ősfá: PÁLMAY József, *Udvarhely vármegye nemes családjai*, Székely-Udvarhely, 1900. 52.

¹¹ Cserei Mihály (1667–1756) történetíró az *Apor verses művei és levelei I.* kötetében (közreadó: Szádeczky Lajos) a Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelméből* vett, Cserei Pál hadnagy halálát elbeszélő sorok („Nem tarthatja magát lovon Cserei Pál...”) azonban még nem bizonyítják, hogy minden kétséget kizáróan Cserei Máté dédunokájáról lenne szó. Vö.: SZÁDECZKY Lajos (szerk.), *Br. Apor Péter verses művei és levelei 1676–1752*, I. Monumenta Hungariae Historica, Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, Budapest, 1903.

¹² NAGY I. 1858. 133–141.

¹³ *Nagyajtai Cserei Mihály Históriaja*. A szerző eredeti kéziratából KAZINCZY Gábor által, Pest, 1852. 6. 35. 91. 102. 116. 119. 155. 228. (A továbbiakban: KAZINCZY 1852.)

¹⁴ I. m. 36.

¹⁵ BENKŐ Károly, *Csík, Gyergyó és Kászon leírása*, Kolozsvár, 1853. 28.: „A ház

Cserei Mihály szülőháza Csíkrákoson (1860 körül)

A házasságból két fiú született: Cserei Mihály (1667–1756) történetíró és szerzőnk, Cserei Farkas apja, Cserei János.

Nagyajtai Cserei Mihály (1667–1756) történetíró Csíkrákoson született 1667. október 21-én. 1678–1685 között apród volt Teleki Mihály kancellár udvarában. Részt vett 1686-ban a hassági, 1688-ban a bozzai táborozásban, 1690-ben pedig Teleki Mihály alatt Havasalföldre ment, de 1691-ben már vissza is tért, és 1692-ben Apor István udvarában tartózkodott. Éppen 30. születésnapján vette feleségül (1697. október 21-én) Kun Ilonát. A Rákóczi-felkelés elől Görgény várába vonult 1703-ban. Csík-, Gyergyó- és Kászoszék inspektora volt, 1705-től pedig Brassóba ment, ahol megírta *Históriáját* az 1661–1711 közötti évekről.¹⁶ György fia a kir. tábla ülnöke volt, 1774-ben halt meg. Leánya, Teréz bodoki gr. Mikó Istvánhoz ment feleségül.

Cserei Mihály testvére, Cserei János több európai nyelvet beszélő, világlátott katona volt, aki gr. Cusani tábornok mellett szolgált. Felesége László Erzsébet, fiai: Elek és szerzőnk, Farkas. Cserei Elek (1714–1769)¹⁷ először az erdélyi sóbányák felügyelője, majd a guberniumnál titkár volt,

tetejéről 1851-ben a zászlós vas pléhek levételénél, egyikén: 1667. Cs. J. – a másikon: 1674. Cs. Ja. fölírat volt kimetszve.”

¹⁶ KAZINCZY 1852. 36.

¹⁷ NAGY I. 1858. 137.; SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, II. Budapest, 1893. (A továbbiakban: SZINNYEI 1893.)

később ülnöknek nevezték ki az erdélyi királyi táblához. Kiváló jogtudósként tartották számon, ismert munkája a *Praxis procuratoria ex Decreto Tripartito, approbata et compilataque Transsylvaniae constitutionibus: Usu item et praxi patriae, aliisque juris consultorum observationibus excerpta et concinnata*. (Kolozsvár, 1746 és 1760.) Több kéziratot is hagyott az

Nagyajtai
CSEREY FARKAS
Erdélyi Udvari Tanácsos
és Referenciarius
Vita et gratia per...

Nagyajtai Cserei Farkas. Forrás: Erdélyi Múzeum 1815. IV.

utókorra. Felesége Boér Krisztina volt, fiai: Farkas, József, Imre, János, Elek és Mihály.¹⁸

Szerzőnk, Nagyajtai Cserei Farkas (1719–1782) egyike volt kora legműveltebb férfainak. Csíkrákoson született 1719-ben és 1782. december 9-én halt meg Bécsben. II. Lipót császár hűségére és katolikus hitre térte apja a

¹⁸ NAGY I. 1858. 133–141.

jezsuiták kolozsvári kollégiumában, a nemések Convictusában taníttatta Kaprinai István felügyelete alatt. Cserei később is tartotta a kapcsolatot jezsuita pátereivel (Hell Miksával, Pálma Károly Ferencsel és a történeti és jogtörténeti források feltárásánál bábáskodó Pray Györggyel és Katona Istvánnal¹⁹), és vallási meggyőződése egész életében megkérdőjelezhetetlen volt. „Bölcsélettudorrá” avatását követően 1742-ben báró Henter Dávid ítélőmester mellett szerzett törvényismeretet, 1753-ban Csíkszék követte volt a szebeni országgyűlésen. Az erdélyi udvari kancelláriára került 1754-ben, később titoknok lett ott, majd 1761-ben udvari tanácsossá és referendáriussá (előadóvá) nevezték ki Bécsben.²⁰ Mária Terézia királynő igen nagyra becsülte Csereit, az erdélyi ügyekben gyakran kérte ki tanácsát. Leánya házasságkötésének esztendejében, 1777-ben „a' Krasznai s Tasnádi Urodalmokkal, és Szokolai-Jószággal örökösen, Zilah városával pedig lekötés mellett (*inscriptionaliter*) elegyes adománnyal (*mixta donatione*) ajándékozá meg,” 1779-ben pedig „egész fizetéssel penzióba bocsátá”.²¹

Cserei Farkas felesége Boros Kata volt, gyermekei: Lőrinc,²² Farkas és Ilona (Heléna). *Cserey Lőrinc* 1754-ben született, bölcséletet és matematikát a váci Theresianumban tanult, jogot Bécsben. Németországi és hollandiai egyetemi tanulmányai után Bécsben az erdélyi udvari kancelláriánál lett fogalmazó, és éppen nősülése előtt, egy külföldi utazása során halt meg 1784-ben. A budai kir. egyetem elhelyezési ünnepére 1777-ben írott beszéde nyomtatásban is megjelent.²³

¹⁹ Pray György és Katona István munkásságának értékelése a jogismeret, jogtörténet oldaláról: STIPTA István, *A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2015. 55–57.

²⁰ „Ifjúságának erejében ment-fél a' fényes Bécsbe, öreg koráig volt ottan.” DÖBRENTÉI Gábor, *Nagyajtai Cserey Farkas Erdélyi udvari tanácsos és referendárius élete = Erdélyi Múzeum* (1815)4. 153–169., különösen: 164. (A továbbiakban: DÖBRENTÉI 1815.)

²¹ DÖBRENTÉI 1815. 168–169. Döbrentei búcsúztatójában nem említi Ilona leányát, id. Wesselényi Miklós feleségét. Ennek valószínűsíthető oka, hogy Cserei Farkas életének utolsó éveit Lőrinc fia halála mellett beárnyékolta leányával és vejevel való folyamatos konfliktusa unokái vallása miatt, akiket „erőnek-erejével pápistává tenni kívánt és törekedett”. Bővebben: FÖLDVÁRY László, *Id. Wesselényi Miklós báró küzdelme és szenvedése vallásáért = Magyar protestáns egyháztörténeti monographiák* I. Budapest, 1898. 177–260., különösen: 198.

²² Nagy Iván eltérő adatokat közöl. NAGY I. 1858. 133–141.

²³ CSEREY Lőrinc, *Háláló beszéd a tudományoknak felséges Mária Theresia*

A katolikus Cserei Farkas leánya, *Cserey Ilona* (1754–1831), 1777-ben kötött házasságot a református id. báró hadadi Wesselényi Miklós (1750–1809) közép-szolnoki főispánnal. Ifj. Wesselényi Miklós báró (1796–1850) édesanyja nemcsak legendásan türelmes feleség, férje, majd fia távollétében a zsigó birtok irányítója volt, de kora egyik legműveltebb asszonya, aki Erdély közéletére is nagy befolyást gyakorolt.²⁴

Id. báró hadadi Wesselényi Miklós és felesége, Cserey Ilona.
Forrás: *Vasárnapi Ujság* 1865. 12. évf. 1.

Ifj. Cserey Farkas cs. kir. kamarás és őrnagy (Bécs, 1773. október 28. – Bécs, 1842. december 25.), felesége gróf Haller Krisztina volt. Bécsben folytatott tanulmányait miként bátyja, ő is külföldi utazásokkal egészítette ki, majd katonaként részt vett a napóleoni háborúkban. Az 1817. évi éhség idején gabonát osztott a nép között, birtokain háromévi tizedet és 2.200 napszámot elengedett, a háromnapos robotot két napra csökkentette.²⁵

királyi kegyes gondviselése által Budán felállított lakó helyökbe való beiktatások örvendetes napjára, Bécs, 1777.

²⁴ A református id. Wesselényi Miklós 1777-ben vette feleségül a katolikus Cserei család nagyszzebeni Orsolya-zárdában nevelkedett, nyelvekben és tudományokban kiváló előmenetelt mutató, szépséges, szelid lelkű leányát, Ilonát (Helénát). Házasságukból 13 (Földvály szerint 11) gyermek született, de a felnőttkort csak ifj. Wesselényi Miklós érte meg.

²⁵ NAGY I. 1858. 137.; SZINNYEI 1893.; KÖVÁRY László, *Erdély nevezetesebb családai*, Kolozsvár, 1854. 62; FEHÉR Katalin, *Az erdélyi felvilágosodás pedagógiai gondolkodói: Cserey Farkas = Magiszter* (2012) 10;1. 62–75. (A továbbiakban: FEHÉR 2012.)

Mint szenvedélyes botanikus krasznai kertjében több száz fát és palántát nevelt, tagja volt a királyi természettudományi társaságnak, és 1813-ban tervezetet nyújtott be az erdélyi főkormányzéseknek egy Kolozsvárott létesítendő fűvészkerttről.

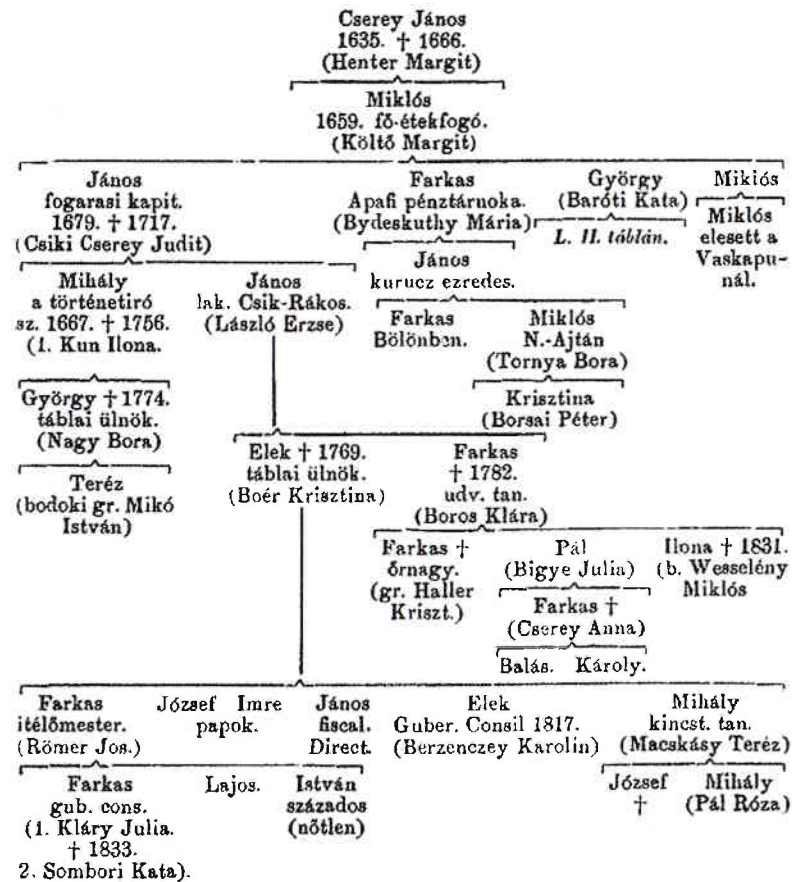
Ifj. Cserey Farkas a műemlékvédelmi szemlélet korai képviselőjeként indítványozta az egyházi művészet emlékeinek összeírását, adatainak rendszerezését, ugyanakkor fontos szerepet vállalt az erdélyi irodalmi életben. Aranka György és az *Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság*, valamint az *Erdélyi Múzeum* című folyóirat szervezésére vállalkozó Döbrentei Gábor lelkes támogatója volt. Tisztelete jeléül Döbrentei számára ezüstéremet veretett, Csokonai Vitéz Mihály emlékművének felállításához anyagilag is hozzájárult, ahogyan Kis János egyik művének kiadásához. Közreműködött Barcsay Ábrahám irodalmi hagyatékának megmentésében, és 1800-ban, Kolozsvárott kiadta apja, Cserei Farkas: *A magyar és székely aszszonyok' törvénye* című munkáját. Ő maga is szívesen írt: megjelent könyve a *Falusi nevelésnek módjáról* (Nagyvárad 1806)²⁶ és egy színdarab fordítása: *A fekete ember* (Götter után ford. Kolozsvár 1880) címmel, amelyet 1811. október 20-án elő is adtak Pesten.

Ifj. Cserey Farkas munkáinak egy része kéziratban maradt ránk, mint például a gróf Széchényi Ferencnek ajánlott *Türedelem és felebaráti szeretet* fordítása (Eckartshausen után, Kraszna, 1804) és figyelemre méltó botanikai műve: *Leírása azon Hazai Plántáknak, melyek a ház tartásban, kézművekben, kereskedésben fogatosan használtak.*

Művelődéstörténeti szempontból rendkívül értékesnek nevezhető ifj. Cserey Farkas levelezése.²⁷ A levélváltásokból kiderül, hogy egyaránt

²⁶ Ifj. Cserey Farkas a felvilágosodás eszméinek hazai terjesztését célként megfogalmazó, Bánffy György grófnak, Erdély főkormányzójának és a Főkormányzó Tanács tagjainak ajánlott könyvének nevelésfilozófiai, nevelésméleti, módszertani és oktatáspolitikai javaslatai a 19. század első évtizedének fontos dokumentumai. Az erdélyi felvilágosodás pedagógiai gondolkodói között számon tartott Cserey a jobbágyok gyermekeinek neveltetéséről gondoskodás szándékával krasznai birtokán 1812-ben nevelőházat állított fel, 1815-ben református iskola létrehozását határozta el, 1816-ban pedig alapítványt tett katonai „nevelőházak” javára. FEHÉR 2012. 62–75.

²⁷ 20 db levelet közölt Horváth Döme a *Figyelőben* (II–IV. 1877–78.), 22 db levelet Molnár Antal a *Reformban* (1873. 140. 142. 146. 1874. 9. sz.), 2 db levelet Gyulai Pál a *Szépirodalmi Figyelőben* (1831. 46. 47. sz.), 2 db levél a *Vasárnapi Ujságban* (1870. 24., 25.), 1 db levél a *Kecskeméti Lapokban* (1872. 2. sz.) jelent meg. Cserey

Cserey család (Nagyajtai). Forrás: Nagy I. 1858. 137.

barátjának tudhatta a nála tizennégy évvel idősebb Kazinczy Ferencet, a tizenhárom évvel fiatalabb Döbrentei Gábort, és kiterjedt levelezést folytatott a negyven évvel idősebb Aranka Györggyel, valamint ismertek

Farkas Wesselényi Miklóshoz írt leveleit Pap Károly közli az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1906-os évfolyamában (249–250.), 1 db Széchényi Ferenchez írott levelét pedig Valjavec Frigyes ugyancsak az *Irodalomtörténeti Közleményekben* (1934, 392–393).